PERPETUIRANJE RODNIH STEREOTIPA U HRVATSKIM RJEČNICIMA

Tatjana PIŠKOVIĆ

In animistic speculative theories about the origin of grammatical gender, which are formed in the 18th century by J. G. Herder and J. Ch. Adelung, grammatical gender is interpreted as the result of man's efforts to make the world around them individualized, personified, animate and sexualized. In the 19th century, Jacob Grimm develops that idea, arguing that grammatical gender is an imaginational reflection and an extension of the natural gender. Moreover, Grimm perpetuates and canonizes that problematic thesis in his grammar of German language. There are a number of grammarians of English language that explain the gender of nouns for inanimate by analogy to the numerous stereotypes about male and female physical characteristics and sexual behavior. While Croatian grammarians' interpretation of the grammatical category of gender has never been so profane, Croatian lexicographers enrolled many gender prejudices in their definitions of nouns for women. Based on the lexicographic definition of nouns for women and men, the paper will point out how the Croatian dictionaries produce, perpetuate and authorize gender stereotypes.

Keywords: grammatical gender, dictionary, lexicographic definitions, gender stereotypes, gender asymmetry

1. Tko prima, a tko daje?

Osnovni razlog konfuzije oko podrijetla gramatičkoga roda pokušaj je da se ta kategorija nastoji objasniti ili samo unutarjezičnim zakonitostima ili samo izvanjezičnom motiviranošću, odnosno uspostavljanjem linearna i isključiva odnosa između gramatičke kategorije roda i biološke činjenice spola. Naše spoznaje o rodu slabo su napredovale u odnosu na one antičke, pa su primjerice brojne devetnaestostoljetne spekulacije o rodu slabije razrađene od antičkih tumačenja te kategorije. Na to posebno upozorava Ibrahim (1973: 11–14) ističući da su već sofisti (5. st. pr. n. e.) otkrili dva osnovna principa određivanja/dodjeljivanja gramatičkoga roda imenicama: 1. rod ima formalna obilježja koja zahtijevaju podudaranje među riječima u određenim sintaktičkim vezama, 2. gramatički rod i prirodni spol samo se djelomično podudaraju. Stoga su osamnaestostoljetna i devetnaestostoljetna polariziranja tih, inače isprepletenih, principa iznenađujuće ignoriranje dobro postavljenih osnova i nazadovanje u odnosu na antičke preteče.

Teorije o podrijetlu i naravi roda mogu se podijeliti na *spekulativne* i *empirijske*. U spekulativne teorije o rodu mogu se uvrstiti teorije koje Pintarić (1992–1993: 352–356) naziva *paragramatičkima* (animistička, antropološka i psiholingvistička teorija), a u empirijske one koje naziva *gramatičkima* (morfološka,

BDD-A27193 © 2016 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:55 UTC)

morfosintaktička i leksička teorija) (*idem*: 357–360). Shvati li se kvalifikator „spekulativna“ kao svojevrstan eufemizam za neutemeljene i nestručne teorije, iz današnje bi se perspektive jedino animistička teorija mogla smatrati posve spekulativnom, dok su antropološka i psiholingvistička teorija razvile svoju metodologiju prepoznavanja društvene i/ili psihološke uvjetovanosti gramatičkoga roda. Stoga animističke teorije zauzimaju posebno mjesto među spekulativnim teorijama o gramatičkome rodu jer se u njima rod tumači kao rezultat čovjekova nastojanja da svijet oko sebe individualizira, personificira, oživotvori, oduhovi i produhovi (Ibrahim 1973: 16; Pintarić 1992–1993: 352–353; Kilarski 2000: 91–92). Začeci su takvih teorija u 18. stoljeću, u Herderovu (1772) i Adelungovu (1783) radu: prvi smatra da je gramatički rod rezultat personifikacije svih prirodnih pojava,[1] a drugi da rod imenica ovisi isključivo o „imaginaciji tvorca jezika“. Adelung (1783: 11–12) nadalje tvrdi da oznaku muškoga roda dobivaju imenice koje označavaju predmete po obilježjima slične muškomu biću, što znači da se ti predmeti odlikuju jakošću, živošću, aktivnošću i nadmoći te posjeduju obavijesnu, stvaralačku i djelatnu snagu; oznaku ženskoga roda dobivaju pak imenice koje označavaju predmete po osobinama slične ženskomu biću, što znači da ti predmeti demonstriraju više slabosti nego jakosti, više nježnosti nego živosti, veću krhkost nego snagu, veću trpnost nego djelatnost. Na njihova tumačenja roda oslanja se Grimm (1890) koji tvrdi da je gramatički rod imaginacijski odraz i produžetak prirodnoga roda. Ističe da je pri oblikovanju gramatičkoga roda oznaku muškoga roda dobivalo nešto ranije, veće, čvršće, nepristupačnije, brže, nešto djelatno, pokretno, stvaralačko; ono što je bilo kasnije, manje, nježnije, mirnije, trpno, ono što prima dobivalo je oznaku ženskoga roda, a oznaku srednjega roda dobivalo je nešto stvoreno, nastalo pod tuđim utjecajem, nešto materijalno, općenito, nerazvijeno, kolektivno (Grimm 1890: 357). Zaključuje da ta obilježja korespondiraju s prirodnim rodom. Baron (1986: 101) nabraja niz gramatičara engleskoga jezika koji su rod imenica za neživo objašnjavali analogijom prema brojnim stereotipima o muškim i ženskim fizičkim karakteristikama i seksualnome ponašanju. Tako naprimjer Simon Kerl (1861) smatra da je muškoga roda ono što je veliko, srčano i istaknuto, ženskoga roda ono što je nježno i ovisno, a srednjega roda ono što je maleno, nevažno i nedovoljno poznato (usp. Baron 1986: 103). Ibrahim (1973: 18) spominje W. H. I. Bleeka koji nepostojanje rodnih distinkcija u kineskome jeziku drži dokazom mana kineske civilizacije i karaktera te potvrdom superiornosti jezikâ s „antičkom strukturom“. Osvrće se i na neke zapadne orijentaliste koji su podrijetlo roda u semitskim jezicima povezivali s magijom i religijom, pa su postojanje imenica ženskoga roda s nastavcima netipičnima za taj rod smatrali pokazateljem matrijarhalne organizacije semitskoga društva (*idem*: 20–21).

U animističke teorije o podrijetlu roda upisane su mnogobrojne predrasude o spolovima koje u svim slučajevima idu na štetu ženskoga spola. Ako je teorija o

[1] Herder čak izjednačava gramatički rod s ljudskim spolnim organima pronalazeći jezične mehanizme kojima se ovjekovječuju spolne razlike među ljudima i tumačeći nastanak tih mehanizama ljudskom reprodukcijom (Herder 1772: 134; Baron 1986: 91).

BDD-A27193 © 2016 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:55 UTC)

rodu animistička, uvijek je i seksistička jer se muški rod redovito povezuje sa superiornim kvalifikacijama, a ženski s onima inferiornima. Dakle ženski spol/rod i sve što je jezično povezano s njim derivirano je iz muškoga spola/roda, što je za Barona (1986: 1) ekvivalentno biblijskomu tumačenju (pro)kreacije žene iz muškarčeva rebra. Analogija s biblijskim spolnim polariziranjem prvenstva i sekundarnosti te nevinosti i krivnje dovodi do perpetuiranja takva vrednovanja muškoga i ženskoga u gramatici, odnosno „ideje o spolu pretvaraju se u ideje o jeziku" (*idem*: 91). Takvih je spekuliranja u 19. st. bilo među uglednim njemačkim, američkim i britanskim gramatičarima, pa zato s ponosom valja naglasiti da nijedan hrvatski gramatičar – ni u 19. stoljeću, ni prije toga, ni poslije toga – nije tvrdio da je muški rod aktivan, a ženski pasivan te da je naprimjer imenica *ruka* ženskoga roda „jer prima i uzima", kao što je tumačio Meillet (1964: 124).[1]

Srećom, neki su lingvisti simultano dekonstruirali animističke teorije o gramatičkome rodu oblikujući empirijske teorije o nastanku te kategorije. Brugmann (1891) ističe da je osnova gramatičkoga roda formalna i da je nastao unutarjezičnim mehanizmima, ponajprije zbog razvoja sročnosti, a ne zbog nastojanja da jezik stvori kategoriju koja će odražavati spol. Drži kako su nevjerojatna tumačenja da se u svakome predmetu ili pojmu koji se poosobi i na neki način seksualizira ogleda muško ili žensko biće. Istražujući podrijetlo sročnosti, Lehmann (1958: 195–196) zaključuje da je razvoj podudarnih imeničkih, pridjevskih i zamjeničkih afikasa, odnosno razvoj formalnoga podudaranja afikasa u imenicâ i njihovih modifikatora, doveo do uspostavljanja triju sročnosnih razreda koji odgovaraju trima gramatičkim rodovima, što nije imalo nikakve veze sa spolom ili „prirodnim rodom". Do istoga zaključka dolazi i Fodor (1959: 213) ističući da je prvi uvjet za pojavu sročnosti u svakome jeziku s rodnim sustavom uspostavljanje ograničenoga broja imeničkih dočetaka koji uvjetuju asonancijsku adaptaciju dočetaka imeničkih modifikatora (*idem*: 34–35). Iz svih je spomenutih istraživanja i spoznaja Hockett (1958: 231) apstrahirao sintaktičku definiciju gramatičkih rodova kao imeničkih klasa koje se uspostavljaju na temelju odnosa između imenica i njihovih rodno flektivnih modifikatora. Takvo je određenje gramatičkoga roda općeprihvaćeno i jedino ispravno. Propitivanje relacije između gramatičkoga i referencijalnoga roda postaje s jedne strane preokupacijom feministkinja koje se početkom 1970-ih godina počinju ozbiljnije baviti jezikom, a s druge strane temelj je

[1] Za detaljan opis prikaza roda u hrvatskim gramatikama usp. Pišković 2011: 43–71. Jedino kod Vebera Tkalčevića (1873: 26) nailazimo na naznake animističkih, grimovskih tvrdnji o ekvivalentnosti gramatičkoga i referencijalnoga roda te o motiviranosti gramatičkoga roda izvanjezičnom zbiljom: „Od živućih bitjah prenio je jezik sva tri spola na neživuća, kako mu se je što činilo sličnije jednomu, ili drugomu, ili trećemu spolu živućih bitjah: *lonac*, *tava*, *žarilo*. Pa tako imade za stvari sva tri spola." Budući da je najprije istaknuo da se rod imenica za neživo određuje prema dočetku, začuđuje njegov pokušaj uspostavljanja analogije između gramatičkoga roda imenica za neživo i spola živih bića na temelju „sličnosti". Ipak, valja ostaviti prostora za pogrešno tumačenje njegovih objašnjenja jer su mu termini neprozirni i višeznačni: termin *spol* označava i jezičnu i izvanjezičnu kategoriju, pa sličnost „spola" za neživo „spolu" za živo možda označava formalnu (obličnu) podudarnost.

BDD-A27193 © 2016 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:55 UTC)

gramatičkih razvrstavanja nekih imenica kolebljiva roda (usp. Pišković 2011: 135–169).

2. Ista zabluda

U početnim, takozvanim esencijalističkim,[1] fazama feminističkoga bavljenja jezikom, koje započinje 1973. godine kada je američka lingvistkinja Robin Lakoff objavila članak „Language and Woman's Place" (Bratanić 2005: 37; Pišković 2014: 145), mnoge autorice drže da jezik može odražavati i potvrđivati različite vrste društvene nejednakosti. Njih najviše zanima kako se jezikom proizvodi društvena nejednakost između žena i muškaraca, točnije kako jezik potvrđuje podređenost žena u društvu. Osnovna je njihova teza da je u jezik upisana androcentrična slika svijeta i da su žene negativno obilježene jezikom. Spender (1980 [1990]) tvrdi da je takva situacija posljedica muške dominacije nad ženama i općega nastojanja da žene budu podređene muškarcima. Suvremeno je društvo i dalje patrijarhalno, ističe Spender, i u njemu su muškarci superioran spol, a mnoge društvene institucije i prakse podržavaju takvo stanje. Nejednakost uočenu u jezičnome tretmanu žena i muškaraca esencijalistkinje određuju kao seksizam, a seksistički jezik definiraju kao uporabu izjava „koje utemeljuju, tvore, promoviraju ili iskorištavaju nepoštenu ili nevažnu razliku među spolovima" i „koje uzrokuju ili promiču ugnjetavanje osobe na osnovi spola" (Vetterling-Braggin 1981: 3–4). Točnije, njihov koncept seksizma temelji se na postavci da je diskriminacija žena sustavna, da seksističkim jezikom govore oni koji su na poziciji moći i da je seksizam duboko ukorijenjen u svim društvenim strukturama. Potvrde za to pronalazile su na različitim jezičnim razinama, a jedna je od najeksploatiranijih tema bila uporaba generičkoga muškog roda. Feministkinje su zahtijevale jezičnu reformu i poticale je objavljivanjem vodičâ za neseksističku uporabu jezika i inzistiranjem na organiziranome mijenjanju gramatičkih pravila, ponajprije onih koja muški gramatički rod određuju kao opći, nemarkirani i primarni. Već je sredinom 1980-ih znanost nadvladala aktivizam, pa se revidiraju stavovi o nužnosti interveniranja u gramatiku. Naime tvrdnje da su u gramatičku strukturu jezika upisana seksistička načela i da se gramatika urotila protiv žena proizlaze iz poistovjećivanja (apstraktne) gramatičke kategorije roda i biološke činjenice spola, što je u prethodnome poglavlju istaknuto kao osnovno

[1] Načini feminističkoga bavljenja jezikom razdvajaju se, između ostaloga, i terminima *esencijalističke* i *antiesencijalističke struje* (Bertoša 2001; Mills 2003; Pišković 2014). Pripadnice i pripadnici ranije, esencijalističke struje (Robin Lakoff, Dale Spender itd.) tvrde da postoje esencijalne, nezanemarive razlike između žena i muškaraca koje su ponajprije biološke, ali mogu biti i društveno fundirane. Zato se muškarci i žene razlikuju i po jezičnim navikama, pa esencijalistkinje prihvaćaju i razrađuju pojmove muškoga i ženskoga jezika tražeći potvrde za različitost tih kodova u jezičnome ponašanju djece, adolescenata i odraslih osoba. Antiesencijalistkinje i antiesencijalisti (Judith Butler, Mary Bucholtz, Rusty Barrett, Kira Hall, Sally McConnell-Ginet, Penelope Eckert itd.) drže da ne postoje esencijalne razlike među spolovima te prevladavaju i odbacuju pojmove muškoga i ženskoga jezika. Takav stav proizlazi iz spoznaje o nepoistovjetivosti spola i roda i spoznaje o nemogućnosti da se rod izolira od drugih aspekata pojedinčeva društvenoga identiteta (rase, klase, dobi, profesije itd.).

BDD-A27193 © 2016 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:55 UTC)

obilježje spekulativnih animističkih teorija o podrijetlu te gramatičke kategorije. Dakle znanstveno je posve neutemeljeno tvrditi da je gramatički rod produžetak prirodnoga spola i da se imenicama koje označavaju nežive entitete pridružuje gramatički rod koji odražava obilježja određenoga spola. Takve se teorije danas prepričavaju u maniri anegdote. Zbog istoga je razloga proglašavanje gramatičkoga roda pristranim subjektom ili silom koja diskriminira žene također spekulativno, čak i zastarjelo jer se pojavljuje nakon što su teorije fundirane iz iste zablude, samo suprotnoga predznaka, već odavna odbačene i prevladane.

Suprotstavljanje animističkih teorija o podrijetlu gramatičkoga roda, koje su u svojoj osnovi uvijek seksističke, i esencijalističkih feminističkolingvističkih inzistiranja na „ispravljanju" generičnosti muškoga gramatičkog roda, kojima se nastoji sankcionirati seksistička uporaba jezika, dovodi do uočavanja njihove paradoksalne sličnosti. Naime u podlozi im je ista zabluda: stav da je odnos gramatičkoga roda i spola motiviran, odnosno da je spol ishodište iz kojeg se derivira gramatička kategorija roda. Neupućenost u narav gramatičkih kategorija, ponajprije nepoznavanje i/ili nepriznavanje njihova arbitrarna odnosa prema izvanjezičnome svijetu i leksičkim kategorijama homonimna naziva, proizvela je tako dvije suprotstavljene teorije. Štoviše, nastanak esencijalističke feminističkolingvističke struje neizravno je motiviran opovrgavanjem postavka animističkih teorija o podrijetlu roda. Njihov konflikt, ironično, rezultat je iste pogrešne premise.

Dakle niti je gramatički rod produžetak prirodnoga spola niti gramatički rod može biti sredstvo jezične diskriminacije žena. Kao što su animističke teorije samo jedna začudna epizoda u povijesti rasprave o podrijetlu gramatičkoga roda, tako se i pokušaj feminističke subverzije u gramatici može držati samo kratkotrajnom početnom fazom u razvoju feminističke lingvistike.

3. Biće po spolu suprotno muškarcu

Nakon što smo najprije s ponosom konstatirali da hrvatski gramatičari nikada nisu profanirali tumačenje gramatičke kategorije roda prihvaćanjem diskursa animističkih teorija, a potom odbacili mogućnost feminističke intervencije u gramatičku strukturu jezika, moramo primijetiti da jedna druga jezikoslovna djelatnost ipak izaziva očekivanu feminističku reakciju. Naime hrvatski su leksikografi u svoje definicije imenicâ za žene upisali mnogobrojne predrasude o spolovima, pa su upozoravanja na takve njihove postupke iz feminističke perspektive sasvim opravdana. Budući da je leksikografsko kodiranje i autoriziranje stereotipa o rodovima opća i općepoznata pojava, mnoge feminističke lingvistkinje upozoravaju na to da je artikulacija stvarnosti u leksikografskim definicijama zasićena negativnim, stereotipnim i trivijalizirajućim referencijama na žene.

Primarno značenje leksema RJEČNIK u *Velikome rječniku hrvatskoga jezika* V. Anića (2005) definirano je ovako: 'skupljene riječi i sklopovi riječi jednog ili više jezika uz objašnjenja njihove upotrebe i značenja'. Dakle rječnik se drži nepristranim

BDD-A27193 © 2016 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:55 UTC)

tekstom čiji autori i urednici jednostavno registriraju jezičnu uporabu i izvještavaju o njoj. Međutim jezična uporaba nije kakva izolirana aktivnost koja se dade svesti na „srednju vrijednost", nego je uronjena u društveni i kulturni kontekst i ograničena društvenim pravilima i konvencijama. Stoga je i sam rječnik oblikovan u određenoj kulturi te na različite načine odražava vrijednosti i prakse koje postoje u toj kulturi. Propitujući autoritet rječnika, Treichler (1989: 58) ističe kako rječnik ne samo da selektivno registrira jezičnu uporabu koja postoji u nekoj kulturi nego tu uporabu i konstruira i kreira. Naime svi urednici i autori rječnika pripadaju određenoj kulturi u kojoj su oblikovali svoje stavove i vrijednosti te sami izabiru načine definiranja značenja, što itekako utječe na predstavljanje i autorizaciju kulture koja se ovjekovječuje u rječniku. Mnogobrojni leksikografski postupci, ponajprije selekcija leksičkih unosaka i njihovih leksičkih značenja, mogu potvrditi različite vrste pristranosti, pa tako i nejednak tretman muških i ženskih karakteristika, ponašanja i izgleda pri opisivanju značenja imenica za muškarce i žene. U tome smislu standardni suvremeni rječnici odražavaju i samu androcentričnu kulturu, ali i ideološke konstrukcije o tome kakva bi ta kultura trebala biti (*idem*: 52–53).

Smještajući riječ u poseban gramatički, kognitivni i materijalni kontekst, leksikografske prakse ograničavaju i diktiraju jezičnu uporabu, konceptualizaciju i percepciju (*idem*: 51). Korpus za proučavanje tih postupaka može se skupiti na različite načine, a strategije za potvrđivanje rječničke pristranosti mogu biti kojekako motivirane. U našemu slučaju korpus će biti deriviran iz dvaju hrvatskih jednojezičnih rječnika: iz *Velikoga rječnika hrvatskoga jezika* Vladimira Anića (2005; dalje: Veliki Anić) i iz *Rječnika hrvatskoga jezika* urednika Jure Šonje (2000; dalje RHJ); činit će ga imenice za žene i muškarce iz različitih značenjskih skupina. Leksikografskim definicijama tih imenica nastojat ćemo ilustrirati različito vrednovanje muških i ženskih osobina, sposobnosti, ponašanja i izgleda, što predstavlja još uvijek prisutnu i u nas nikad prevladanu asimetriju u leksikografskome tretmanu žena i muškaraca. Na to upozorava Bratanić (2005: 39) tvrdeći da bi „u malo kojem od suvremenih europskih rječnika danas bilo moguće naći neke tako ideologizirane i stereotipizirane definicije" imenica za muškarce i žene kao u hrvatskim rječnicima. Ističe da je pri prepoznavanju seksizma u jeziku leksikografskih definicija iznimno važno razlikovati jezične od leksikografskih činjenica: pozitivne konotacije vezane za augmentativ *muškarčina*, a negativne vezane za augmentativ *ženetina* leksičke su i kulturološke datosti koje rječnik mora „nepristrano bilježiti" (*idem*). U to ne možemo i ne smijemo upisivati nikakav seksistički predznak jer takvu obilježenost značenja nije proizveo nijedan leksikograf, nego kultura u kojoj rječnik nastaje, pa je leksikograf jednostavno registrira. No ako tu datost registrira pristrano i afektivno manifestirajući benevolentnost prema muškim referentima i averziju prema ženskima, leksikografsku definiciju pretvara u jedinu opravdanu jezičnu metu feminističkih intervencija.

Već više puta spominjana nedopustiva asimetrija u definicijama osnovnoga mocijskog para u RHJ (usp. Bratanić 2005: 41–43) najbolje najavljuje dosljedno isticanje muškarca kao ishodišta definicije imenicâ za žene. Žena se opisuje u relaciji

BDD-A27193 © 2016 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:55 UTC)

prema muškarcu, a njezine se uloge i osobine deriviraju iz muških ili se procjenjuju iz muške perspektive.

> **MUŠKARAC** muška osoba[1]
> **ŽENA** **1.** ljudsko biće po spolu suprotno muškarcu, koje može rađati djecu i preuzeti glavnu brigu za uzgoj i odgoj djece **2.** udana ženska osoba, bračna družica; supruga **3.** odrasla ženska osoba bez obzira na bračno stanje

Muškarac se definira kao „apsolutna kategorija" (Bratanić 2005: 43), kao počelo, kao entitet koji ni iz čega ne nastaje, nego je ishodište iz kojega se „izvode" druga bića, obično žene. To se gotovo komično potvrđuje u definiciji prvoga značenja imenice *žena* koja, doduše, jest „ljudsko biće", ali ono sekundarno, otklonjeno od norme jer je „po spolu suprotno muškarcu" od kojega sve počinje. Treichler (1989: 61) ističe da se značenje imenica za žene često opisuje u skladu s tradicionalnim poimanjem poželjnih ženskih osobina i uloga. Rađanje i „uzgoj" (!)[2] djece jedna je od takvih uloga i istaknuta je u primarnome značenju imenice *žena*. Nije to diskriminirajuće samo za ženu; još se više takvom definicijom diskriminira muškarac kojemu u definiciji značenja nigdje nije ni naznačeno da je sposoban „uzgajati" djecu, iako bi se u skladu s općim konzervativnim i anakronim tonom definiranja očekivalo da se upravo on proglasi skrbnikom obitelji. Opis drugoga značenja ponovno se zasniva na ženinu odnosu s muškarcem, i to onome supružničkom, a tek u trećemu značenju pravo na to da bude žena ima „odrasla ženska osoba bez obzira na bračno stanje". Nijedna od tih uloga nije procijenjena kao relevantna za opis leksičkoga značenja imenice *muškarac* kojoj se definicija svodi gotovo na tvorbenu preobliku. U prvim trima izdanjima *Rječnika hrvatskoga književnog jezika* V. Anića ([1]1991, [2]1994, [3]1998) leksikografske su definicije imenice *žena* podudarne i međusobno i velikim dijelom s definicijom u RHJ:

> **ŽENA** **1. a.** osoba po spolu suprotna muškarcu; žensko **b.** odrasla osoba ženskog spola **2.** *razg*. bračni drug ženskog spola; supruga **3.** ‹*mn*› *razg*. *etnol*. osobe koje spadaju u poslugu ili radnu snagu

Dakle definicije su jednako diskriminirajuće, nestručne i neukusne kao i u RHJ. Žena je primarno određena svojim odnosom (suprotstavljenosti po spolu) prema osnovnoj vrijednosti, muškarcu, a tek je nakon toga odrasla osoba ženskoga spola. U kasnijim izdanjima urednici su ponešto izmijenili definicije, ali ne nabolje. Tako se u Velikome Aniću značenje imenica *muškarac* i *žena* opisuje ovako:

> **MUŠKARAC** odrasla osoba muškog spola; muško
> **ŽENA** **1.** odrasla osoba ženskog spola; žensko **2.** *razg.* bračni drug ženskog spola [*moja žena* (u predstavljanju u građanskom društvu smatra se jednako prikladnim kao *moja supruga* među slabije poznatim ili među nepoznatim ljudima; u seoskom društvu jedini

[1] Neće se citirati cijele leksikografske jedinice, nego samo leksikografske definicije.
[2] Drugo je značenje imenice *uzgoj* u RHJ 'podizanje djece do zrelosti, sposobnosti za samostalan život'. U Velikome Aniću to je značenje razborito označeno kvalifikatorom *zast.* (= zastarjelo).

BDD-A27193 © 2016 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:55 UTC)

način predstavljanja ili samo »moja« u nekim krajevima); *uzeti za ženu* oženiti]; supruga **3.** (*mn*) *razg.* osobe koje spadaju u poslugu ili u radnu snagu **4.** (Žena) glasilo Saveza žena Hrvatske 1958–1990; časopis je pokrenut 1943. u Otočcu pod imenom *Žena u borbi* kao glasilo AFŽ-a Hrvatske
Δ ***javna žena*** prostitutka;
laka žena *podr.* lako osvojiva žena, ona koja lako stupa u intimne odnose;
žena iz stripa tip žene vrlo vitkog struka, jakih bokova i snažnih, lijepo svedenih nogu, okruglog lica i jakih kostiju lica (nacrtan izmaštan tip idealno privlačne žene, ob. po ukusu 1920-ih i dalje)

Da se ostalo na opisu primarnoga značenja imenice *žena*, leksikografski bi tretman imenica *žena* i *muškarac* bio simetričan i neproblematičan. Međutim već se u opisu drugoga značenja simetrija narušava definiranjem žene u relaciji prema muškarcu i posve nepotrebnim izdvajanjem rijetkih značenja sintagmi *moja žena* i *moja supruga* kojima muškarac predstavlja svoju suprugu u društvu. Iako se u istome rječniku *brak* definira kao 'zajednički život muškarca i žene usklađen s civilnim (građanskim) ili crkvenim zakonima i propisima', dakle nepristrano, u definiciji imenice *žena* očito je da se muškarac nimalo diskretno označava kao semantički agens u bračnome odnosu, a žena kao semantički pacijens: ona ne predstavlja ni samu sebe ni svojega supruga u društvu, nego je predstavljena sintagmama *moja žena* i *moja supruga* koje suprug može jednostavno reducirati na posvojnu zamjenicu *moja*; ne uzima ona nekoga za muža, nego je uzeta za ženu.[1] Značenje množinskoga oblika *žene*, opisano kao treće, zastarjelo je otprilike onoliko koliko i „uzgoj djece" u RHJ, pa su ga urednici trebali ili izbaciti iz rječnika ili mu dodati kvalifikator koji upućuje na to da je riječ o kronizmu. Uvrštavanje četvrtoga značenja u opći deskriptivni rječnik pohvalile bi sve autorice posebnih feminističkih rječnika (npr. Kramarae–Treichler 1985) jer one „prepoznaju žene kao jezično kreativne govornice, odnosno kao stvarateljice govorenih i pisanih jezičnih oblika" (Treichler 1989: 61) i u skladu s tim organiziraju leksikografske jedinice. Iako urednici Velikoga Anića vjerojatno nisu namjeravali „dokumentirati riječi, definicije i konceptualizacije koje ilustriraju jezične doprinose žena" ili oprimjeriti „oblike izražavanja u kojima su žene nastojale opisati žene, jezik i svijet te razmišljati i teoretizirati o njima" (Kramarae–Treichler 1985: 1), uvrštavanjem časopisa *Žena* u definiciju imenice *žena* upravo su to učinili. No već se izborom i opisom tobože najčešćih sintagmi u kojima se pojavljuje imenica *žena – javna žena*, *laka žena* i *žena iz stripa* – rječnik vraća u tradicionalnu praksu opisivanja žene iz perspektive muškarca i u skladu s njegovim uvjerenjima, potrebama i procjenama. Obično se pritom najviše inzistira na ženskoj seksualnosti, koja se prikazuje kao nešto nemoralno, iskvareno i sramotno, te na ženskome izgledu, koji se procjenjuje isključivo prema muškome ukusu i preferencijama. Minuciozan opis sintagme *žena iz stripa* (koja se, osim u Velikome Aniću, pojavljuje samo u tekstovima autoricâ koje

[1] Benveniste (2005: 217) ističe da *brak* nema indoeuropskoga imena. „Samo se kaže – i to pomoću izraza koji se u pojedinim jezicima neprestano obnavljaju – za čovjeka, da on „vodi" (u svoj dom) ženu koju mu drugi čovjek „daje" (lat. *uxorem ducere* i *nuptum dare*); za ženu da ulazi u „uvjete supruge", preuzimajući tako više određenu funkciju nego što bi sama vršila neki čin."

BDD-A27193 © 2016 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:55 UTC)

se pitaju zašto se ta sintagma nalazi u rječniku) nije, zapravo, zasnovan na „ukusu 1920-ih i dalje“, nego na muškim predodžbama o tome kako bi privlačna žena morala izgledati.

Opis leksikografskih definicija osnovnoga mocijskog para uvod je u ilustraciju autorskih i uredničkih izbora i postupaka u definicijama imenica za žene i muškarce u RHJ i Velikome Aniću. Osnovna je teza da se u njima kodiraju i ovjekovječuju predrasude i stereotipi o rodovima koji polaze od binarne opreke muško – žensko u kojoj je „prvi spol“ muški, a ženski se iz njega izvodi, o njega se omjerava i iz njegove se perspektive procjenjuje, određuje i često osuđuje. Subjektivno mišljenje sastavljača leksikografskih definicija o „drugome spolu“ razotkriva definicija sekundarnoga značenja imenice *ženka* u Velikome Aniću: ‘*pejor*. žena kao oličenje svoga spola’. Da bi definicija ‘žena kao oličenje svoga spola’ bila kvalificirana kao pejorativna, mora joj prethoditi premisa da je taj spol utjelovljenje nečega ružnog i lošeg. Dakle sastavljač definicije podrazumijeva da je takvo mišljenje o ženskome spolu univerzalno, a definicijom jamči da ga prihvaća kao autentično i reprezentativno. Takvi leksikografski postupci dokazuju da prikaz izvanjezične stvarnosti u rječniku ne ovisi, zapravo, o stvarnoj jezičnoj uporabi, nego o tome tko tu stvarnost dokumentira.

Pregled leksikografskih definicija imenica za žene i muškarce organizira se oko triju osnovnih semantičkih polja: karakter, fizičke karakteristike i seksualnost.

A. KARAKTER I PONAŠANJE

IMENICE ZA ŽENE

Veliki Anić	**RHJ**
ALAPAČA *pejor*. ženska osoba koja se nepristojno ponaša, viče, ogovara itd.; blebetuša, prostakuša	**ALAPAČA** → blebetuša, → klepetuša
AŽDAJA 2. *pren*. zla, opaka žena	**AŽDAJA 2.** *pren* zla, svadljiva osoba
BABA 3. b. ženska osoba s navodno lošim osobinama (ob. u očima muškaraca – duga jezika, ogovara, zanovijeta, dosađuje suprugu itd.) **c.** *fam. hip.* od supruga	**BABA 2.** ženska osoba; žena: *živjeti sam s ~ma* **3.** *pren pogr* **a.** čovjek bez čvrstine; slabić, kukavica: *svi smo ispali ~e* **b.** brbljava osoba; brbljavac: *prava je ~* □ **govoriti kao ~** govoriti bilo što, bez potrebe; **prodavati ~u kao nevjestu** podmetnuti bezvrijednu stvar kao vrijednu[1]
BEĆARUŠA *pejor.* ženska osoba koja se ponaša raspojasano i živi bećarskim životom	**GADURA** *pogr* **1.** žena niska morala **2.** zla žena
DROLJA 2. *pejor*. nečasna osoba (o ženi)	**GLUPAČA** *pogr* glupo žensko čeljade
FUFA *reg*. beznačajna djevojka, djevojka koja nema vrijednosti osim vanjštine, ona koja nema individualnosti, bez izgrađene osobnosti	**GUSKA 2.** glupača
GADURA *pejor. razg.* nevaljala, karakterno loša ženska osoba	**GUSKETINA 2.** *pogr* izrazito glupa ženska osoba
GLUPAČA *pejor.* glupa žena; ludača	**KLEPETUŠA 1.** blebetuša, brbljavica
GUSKA *razg. pejor.* glupa ženska osoba; glupača	**KOKOŠ 2.** *pren pogr* brbljava glupača
GUSKETINA *pejor.* glupa ženska osoba, *usp.* guska (**2**)	**KOZA 2.** *pren* glupa osoba
	KRAVA *pogr* glupa žena
	KREKETUŠA *pren pogr* žena koja mnogo govori; blebetuša

[1] Iznimno se uz neke imenice navode odabrane sintagme koje su autori ili urednici rječnika procijenili kao ilustrativne i frekventne jer se i njima u rječnicima ovjekovječuju mnogobrojni rodni stereotipovi.

BDD-A27193 © 2016 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:55 UTC)

KLEPETUŠA 2. *pejor.* žena koja mnogo govori, klepeće
KOBILA 2. *pejor*. žena vulgarna ponašanja
KOKOŠ 2. *žarg. pejor.* glupa (ob. ženska) osoba koja puno priča
KOZA 2. *pejor*. živahna, ali glupa ženska osoba
KREKETUŠA 2. *pren. pejor.* brbljava žena
KRMAČA 2. *razg. pejor.* za žensku osobu **a.** loših karakternih osobina
KUČKA *ekspr., v.* kuja
KUJA 2. *pejor*. žena sklona intrigama i podmuklim postupcima; kučka
◊ **kuja s lanca** ona koja se otrgla od strogosti svoje sredine i prepustila nemoralu
LUDARA ona koja luduje, koja se odlikuje ludim ponašanjem, ona koja pravi velike gluposti, koja poduzima koješta što je ludo
MULA 2. *žarg.* onaj koji je glup [*baš sam mula*]; glupan (ob. za žensku osobu)
OŠTROKONDŽA svadljiva, zajedljiva, agresivna ženska osoba
PRASICA 3. *pejor*. ženska osoba koja radi ili je uradila nešto nekorektno ili nepošteno
ROSPIJA *razg. pejor.* zla žena, prostakuša
VJEŠTICA 1. *pov. mit.* žena koja ima moć da ljudima nanosi zlo **2.** *pren. pejor.* **a.** zla, svadljiva žena **b.** *razg.* ona koja sve dobro predosjeća
TUKA 2. *pren. pejor.* glupa ženska osoba [*glupa kao tuka*]; glupača
KUČKA 1. *pogr* zla, pokvarena osoba: ~ *jedna!* **2.** → kuja **1**
KUJA *pren pogr* pokvarena, zla žena; kučka
LISICA 2. *pren* lukava osoba
OŠTROKONĐA zla, svadljiva žena
PAUNICA 2. *pogr* ohola žena
PRASICA 2. *pren pogr* neuredna, prljava žena
ROSPIJA zla žena; prostakuša
VJEŠTICA → vještac
TUKA 2. *pogr* glupa ženska osoba; glupača, guska

IMENICE ZA MUŠKARCE

Veliki Anić

BABA 4. *pren. podr.* **a.** kukavica, plašljivac (o muškarcu) **b.** onaj koji voli brbljati; brbljavac
BEĆAR veseljak, sklon piću, jelu, veselju i ženama; bekrija, lola
GAD osoba koja zaslužuje prezir, izaziva gađenje, zao čovjek [*gade jedan!*; *on je veliki gad*]; gnus, pokvarenjak
GLUPAN onaj koji je glup; glupak
GRMALJ *pejor.* sirov i neotesan čovjek
GUZICA 2. *pejor.* onaj koji je slaba karaktera; povodljivac, slabić
GUZIČAR *pejor.* onaj koji nema karaktera; mali čovjek, sitna duša, bijeda
IDIOT 2. *razg.* glupan, neinteligentna osoba, blesan
KAVALIR 3. a. onaj koji se odlikuje uglađenim ponašanjem prema ženskom društvu **b.** onaj koji se odlikuje velikodušnim i galantnim gestama, onaj koji je galantan, darežljiv; kavaljer
KONJ 6. *razg. pejor.* onaj koji radi što loše ili nerazumno, neprilično [*konju jedan*]; glupan

RHJ

BABA 3. *pren pogr* **a.** čovjek bez čvrstine; slabić, kukavica: *svi smo ispali ~e*
BEĆAR 1. neženja **2.** lola
GAD 3. *pren* čovjek niska morala koji pobuđuje gađenje; pokvarenjak, podlac
GLUPAN glup čovjek
GRMALJ 2. → neotesanac, → primitivac **2 3.** → ljudeskara, → nezgrapnik
GUZICA 2. *pren pogr* nepouzdan čovjek; slabić
IDIOT 2. glupan, tupoglavac, blesan, budala
KAVALIR 2. a. dobro odgojen, uglađen muškarac; gospodin **b.** pratitelj dama na zabavama i plesovima **c.** obožavatelj žena; udvarač
KONJ 5. *pren* glup čovjek
KRMAK *pogr* čovjek niskih sklonosti
LAF 1. čovjek koji je nadmoćan u društvu
LAV 2. *pren* junak
LERO *reg* deran, mangup, fakin, obješenjak
LISICA 2. *pren* lukava osoba
LOLA mlad čovjek, najčešće neoženjen, koji se

BDD-A27193 © 2016 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:55 UTC)

KRMAK 2. *razg. pejor.* čovjek ružnih postupaka, lošeg karaktera
KURVAR/KURVIŠ 2. *pren.* onaj koji je nepošten, nemoralan
LAV 2. *pren.* hrabar, srčan čovjek
LERO *reg.* deran, mangup, fakin; obješenjak
LOLA 1. momak, dragi **2. a.** *hip.* onaj koji je sklon veselju i piću, trošenju vremena na tjelesne užitke; ženskar **b.** besposličar, skitnica
MEKUŠAC *pren. pejor.* onaj koji je slabe volje, previše mekan za životnu borbu
MLAKONJA *pejor.* mlaka, mlitava, troma, nepoduzetna osoba
NITKOV hulja, nečastan čovjek
PAPAK 4. *razg. pejor.* onaj koji se spušta s kamenjara ili dolazi iz zaostalih krajeva u gradove **a.** prostak, seljačina, primitivac **b.** bezvezant, niškoristi
PAUN 2. *pren. iron.* onaj koji se šepuri, koji se pravi važan; razmetljivac, oholica
PIJETAO 2. *pren. razg.* razdražljiv čovjek, svađalica
PICAJZL(A) 2. *pren.* gnjavator, sitničavac, pedant, dosadnjaković, nametljivac
PIČKA 2. onaj koji je lošeg karaktera, *usp.* pizda (**2**)
PIČKICA onaj koji nema muda; mlakonja
PIZDEK *vulg. pejor.* onaj koji je lošeg karaktera
PRASAC 2. *pren. pejor.* **b.** loš karakter, nečastan čovjek, onaj koji nema dostojanstva
PRDONJA 2. *pren*. dosadna, nekorisna osoba
SERONJA *podr. vulg.* **1.** onaj koji je nespretan i nesposoban; kilonja **2.** koji mnogo govori gluposti, koji dosađuje besmislicama, praznim obećanjima i hvastanjem
SIVONJA 2. *pren. pejor. razg.* grub, nasilan čovjek
SLABIĆ slab, neotporan čovjek (ob. moralno)
SLON 2. *pren. pejor*. **b.** onaj koji nije velike inteligencije, ob. sklon činjenju i ustrajanju u grubim greškama
SVINJA 2. *pren. pejor.* **b.** karakterno nizak čovjek [*ona svinja*]; ništarija
ŠUPAK 2. *žarg.* onaj koji je pokvaren, onaj koji nije čvrst (u stajalištima); pizdek
TETKA 2. *pren. pejor.* **b.** onaj koji je nemoralan i slab; mekušac, pizdek
TUKAC 3. *pren.* glupa muška osoba [*baš je tukac*]; glupan
VJEŠTAC 1. *v.* vještica (**1**,**2**) **2.** star i zao čovjek provodi u neradu, društvu, piću, pjevanju i ljubavi; bećar
MEKUŠAC čovjek slabe volje; slabić
MLAKONJA mlak čovjek, koji se nizašto ne zagrijava
NITKOV loš, nepošten, pokvaren čovjek; ništarija
PAUN 2. *pren* ohol čovjek; oholica
PICAJZLA 2. nametljivac, gnjavator
PRASAC 2. *pren pogr* **b.** nečastan, nekarakteran čovjek
PRDONJA 2. *pren pogr* čovjek koji govori gluposti; brbljavac, lajavac, bezveznjak
SERONJA *pogr vul* nesposobnjak, slabić
SIVONJA *pogr* grub, neotesan, neodgojen čovjek
SLABIĆ prevrtljiv, nepostojan čovjek
SVINJA 2. *pren pogr* **b.** nepoštena, pokvarena osoba: *ona je ~*
ŠUPAK 2. bezveznjak **3.** kukavica
TUKAC 2. *pogr* glupan, budala
VJEŠTAC (ž **VJEŠTICA**) **1.** *folk* čovjek nadnaravnih moći **2.** *pren* zao čovjek

BDD-A27193 © 2016 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:55 UTC)

Imenice uvrštene u ovaj pregled, i to u sve tri značenjske skupine, uglavnom su rodno defektivne.[1] Naime kao što imenicama može nedostajati kategorija broja, pa pripadaju ili skupini *singularia tantum* ili skupini *pluralia tantum*, različiti izvanjezični čimbenici dovode do stvaranja leksičkih praznina zbog nedostatka jednog od (tvorbenih, supletivnih ili leksičkih) mocijskih parnjaka (Čmejrková 2003: 43–45). Drugačije rečeno, u jeziku ne postoje dvije različite leksičke jedinice za osobe obaju spolova; do toga obično ne dovode derivacijski, nego društveni čimbenici. Kramarae i Treichler (1985: 173) tvrde da takva defektivnost proizlazi iz društveno nametnute dihotomije između muških i ženskih uloga i karakternih crta. Rodno defektivne imenice označavaju ili isključivo osobe ženskoga spola, pa se nazivaju *feminina tantum* (npr. *alapača*, *aždaja*, *fufa*, *koza*, *kučka*, *kuja*, *oštrokondža*, *rospija*), ili isključivo osobe muškoga spola, pa se nazivaju *masculina tantum* (*bećar*, *grmalj*, *idiot*, *kavalir*, *lero*, *lola*, *mekušac*, *mlakonja*, *nitkov*, *papak*, *paun*, *prdonja*, *seronja*, *slabić*, *šupak*). Kadšto se čini da je riječ o pravome tvorbenom mocijskom paru, ali leksikografska definicija razbija tu parnost i opet se proizvodi neka vrsta rodne defektivnosti jer značenja formalno parnih imenica nisu opisana simetrično, pa one ne označavaju referente istih osobina različite samo po spolu. Tako se naprimjer imenica *bećar* u Velikome Aniću definira kao 'veseljak, sklon piću, jelu, veselju i ženama; bekrija, lola', a imenica *bećaruša* kao '*pejor.* ženska osoba koja se ponaša raspojasano i živi bećarskim životom'. Te definicije nikako nisu simetrične; da jesu, *bećaruša* bi se definirala kao 'veseljakinja, sklona piću, jelu, veselju i muškarcima' ili bi se *bećar* definirao kao '*pejor*. muška osoba koja se ponaša raspojasano i živi bećarskim životom'. Upravo se takvom praksom potvrđuje da rječnik ne predstavlja objektivnu registraciju značenja potvrđenih u jezičnoj uporabi, nego subjektivni izbor autorâ ili urednikâ rječnika koji katkad i sami kreiraju nova značenja. Prvenstvo muške perspektive eksplicitno je potvrđeno u definiciji imenice *baba* kad označava ženu; to je 'ženska osoba s navodno lošim osobinama (ob. u očima muškaraca – duga jezika, ogovara, zanovijeta, dosađuje suprugu itd.)'. Nijedna imenica za muškarce ne definira se iz ženske perspektive.

Još je jedna vrlo uočljivija asimetrija izravno upućivanje na ženu ili žensku osobu u definicijama imenica za žene i neupućivanje na muškarca ili mušku osobu u definicijama imenica za muškarce; u potonjima se gotovo uvijek rabe epiceni *osoba* i *čovjek* te formula za tvorbenu preobliku 'onaj koji'. U Velikome Aniću samo se u definiciji imenice *tukac* pojavljuje sintagma *muška osoba*, a u RHJ imenica *muškarac* u definiciji imenice *kavalir*. Ako se u definiciji imenice za ženu pojavi epicen *osoba*,

[1] To znači da su iz pregleda izostavljeni epiceni, odnosno imenice stabilna gramatičkoga roda koje označavaju i muškarce i žene bilo u svome primarnom bilo u sekundarnom značenju (npr. *bena*, *budala*, *crv*, *glista*, *hulja*, *lisica*, *ljiga*, *mrav*, *rugoba*, *snob* itd.), i parne imenice (npr. *blebetuša – blebetaš*, *krasotica – krasotan*, *ljepotica – ljepotan*, *ljubavnica – ljubavnik*, *lajavac – lajavica*) koje se definiraju – parno. No i u parnih se imenica, odnosno istokorijenskih mocijskih parova, uočava određena asimetrija u rječnicima: uvijek se sa ženskih parnjaka upućuje na muške ili se ženski parnjaci navode u zagradama uz muški parnjak koji je lema. Dakle i u tome se leksikografskom postupku očituje neka vrsta pristranosti jer se imenice muškoga roda tretiraju kao primarne, a imenice ženskoga roda kao sekundarne, kao one kojima se ekonomizira rječnički prostor.

BDD-A27193 © 2016 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:55 UTC)

sastavljač u zagradama smjesta pojašnjava da je obično riječ o ženskoj osobi (usp. definicije imenica *kokoš* i *mula* u Velikome Aniću).[1] Zanimljivo je da definicija imenice *mula* u Velikome Aniću najprije implicira epicen ('onaj koji je glup [*baš sam mula*]; glupan'), ali potom se dodaje „ob. za žensku osobu", čime se leksikografov diskurs ponovno deklarira kao izrazito pristran.[2]

Nadalje u definicijama imenica za žene mnogo se češće pojavljuje afektivan ton, posebice pri inzistiranju na određenju žene kao glupe (osim u definiciji imenice *glupača* sintagma *glupa žena* ili *glupa ženska osoba* pojavljuje se u Velikome Aniću i u definicijama imenica *guska*, *gusketina*, *kokoš*, *koza*, *tuka*; RHJ rabi pejorativ *glupača* u definicijama imenica *guska* i *kokoš*). Čini se da je sastavljač definicije katkad iritiran referenticom ili kako drugačije uzrujan zbog nje. Ekstenzivnost definicije imenice *fufa* ('beznačajna djevojka, djevojka koja nema vrijednosti osim vanjštine, ona koja nema individualnosti, bez izgrađene osobnosti') ili imenice *ludara* ('ona koja luduje, koja se odlikuje ludim ponašanjem, ona koja pravi velike gluposti, koja poduzima koješta što je ludo'), u kojima se u Velikome Aniću gomilaju ženski nedostaci i mane, može se usporediti s ekstenzivnošću definicije imenice *kavalir* ('**a.** onaj koji se odlikuje uglađenim ponašanjem prema ženskom društvu **b.** onaj koji se odlikuje velikodušnim i galantnim gestama, onaj koji je galantan, darežljiv; kavaljer), u kojoj se nižu muške vrline.

B. IZGLED I FIZIČKE KARAKTERISTIKE

IMENICE ZA ŽENE

Veliki Anić	**RHJ**
BIKAČA *razg. podr.* vrlo ili pretjerano snažna ženska osoba; bikulja, bika	**BIKA 2.** *pogr* snažna, jaka žena; bikulja
DASKA 3. *žarg. pejor.* ženska osoba mršave, koščate ili astenične građe, bez prsa i bokova [*ravna kao daska*]	**GARAVUŠA** crnomanjasto žensko čeljade; crnka
GUZIČARKA 2. *žarg.* ona koja ima veliku guzicu, koja ima izraženu stražnjicu	**GUZA** *vul* žena velike stražnjice
KOBILA 2. *pejor.* žena gruba izgleda ili vulgarna ponašanja	**KOBILA** *pogr* krupna, jaka, rasna žena
KOMAD 4. *žarg*. zgodna (ob. ženska) osoba	**KOMAD** *žar* zgodna žena
KRAVA 2. *pejor. razg.* neskladna ženska osoba, ob. polaganih kretnja	**KRAVA 2.** *pogr* ženetina
KRMAČA 2. *razg. pejor.* za žensku osobu **b.** vrlo gojaznu i zapuštenu	**MAČKA** *šatr* ženska, djevojka
MAČKA 4. *žarg.* ženska, djevojka (ob. zgodna); komad	**MUŠKARAČA** žena muške građe i ponašanja, žena koja vanjštinom ili ponašanjem nalikuje na muškarca; muškobanja
	MUŠKOBANJA muškarača
	NIMFA lijepa djevojka
	PRASICA 2. *pren pogr* neuredna, prljava žena
	ZEČICA 2. *raz* posebno odjevena djevojka koja poslužuje i zabavlja goste u noćnim barovima i klubovima

[1] Nije to slučaj samo s imenicama spomenutima u ovome radu; poseban su slučaj glagoli izvedeni od tih imenica. Ilustrativan je primjer definicija glagola *koketirati* u Velikome Aniću: 'privući/privlačiti pozornost suprotnog spola, uglavnom radi zadovoljenja taštine; afektirati (ob. o ženi), očijukati'. Sastavljač definicije nikad ne propušta priliku da kakvo deprecijativno značenje dovede u vezu sa ženskim referentima i tako rastereti muške referente.

[2] Još je slikovitiji primjer pristranosti primjer naveden iza definicije imenice *svinja* ('nepoštena, pokvarena osoba') u RHJ: *ona je* ~.

BDD-A27193 © 2016 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:55 UTC)

MUŠKARAČA žena koja ima muške osobine u vanjštini, općem dojmu, građi tijela ili ponašanju
MUŠKOBANJA *pejor.* žena koja izgleda poput muškarca; muškara
NIMFA **2.** lijepa djevojka vitkog i nježnog stasa
SEKS-BOMBA žena iz javnog života (ob. glumica, manekenka i sl.) koja izazovnom i privlačnom vanjštinom pobuđuje veliki interes
ZEČICA **2.** *term*. stilizirano odjevena djevojka za zabavu i posluživanje u lancu noćnih lokala određenoga tipa
ŽDREBICA **2.** *pren. razg.* (u šali) djevojka puna snage, neobuzdana i izazovna

IMENICE ZA MUŠKARCE

Veliki Anić

ATLET **3.** snažan, jako razvijen muškarac, ob. koji se bavi nekim sportom
BIK **2.** *pren.* vrlo jak i otporan čovjek [*zdrav kao bik*]
BRADONJA **1.** onaj koji se ističe bradom (ob. među onima koji bradu briju)
BRKONJA/BRKAJLIJA onaj koji ima ob. velike brkove
ĆELAVAC **1.** onaj koji nema kose; ćelavko, ćelo
ĆOSAVAC *reg*. **1.** onaj kojemu ne rastu brada i brkovi; ćoso **2.** u narodnim pripovijetkama obično dovitljiv i pametan čovjek
DUGONJA *razg*. onaj koji je vrlo visok i mršav; dugajlija
FIĆFIRIĆ gizdelin, kicoš
GIZDELIN onaj koji se odijeva po modi, vrlo, ponekad i pretjerano pomno; gizdavac, kicoš
GOROSTAS onaj koji stasom, snagom i razvijenošću izrazito nadmašuje druge ljude; div, džin, orijaš
KEPEC *razg. pejor.* onaj koji je vrlo niskog, patuljasta rasta; patuljak
KICOŠ muškarac koji uočljivo mnogo polaže na dotjerivanje; gizdelin, pomodar
LAF *žarg.* pravi momak, momak od oka, momak koji se po svemu želi sviđati djevojkama; naočit momak
LJUDESKARA *augm.* i *hip.* krupan muškarac visoka stasa i velike snage; div, gorostas, kolos, ljudina
MRGA *ekspr.* vrlo snažna osoba, vrlo jake tjelesne konstitucije
MUŠKARČINA *augm.* od muškarac, pravi muškarac, onaj koji se odlikuje onim što se očekuje od pravog muškarca u vanjštini i ponašanju, tipičan muškarac od glave do pete
PRASAC **2.** *pren. pejor.* **a.** onaj koji je neuredan, nečist

RHJ

ATLET **2.** *pren* čovjek goleme snage; junak, orijaš, div
BRADONJA čovjek koji nosi veliku bradu
BRKONJA čovjek koji ima velike brkove
ĆELAVAC ćelav čovjek; plješivac
ĆOSAVAC zreo ćosav čovjek, komu ne raste brada; golobradac
DUGONJA visok čovjek
FIĆFIRIĆ *reg* kicoš, gizdelin
GIZDELIN (*ž* **GIZDELINKA**) gizdav čovjek; gizdavac, kicoš
GOROSTAS čovjek goleme veličine; div, orijaš
GRMALJ **2.** → ljudeskara, → nezgrapnik
KEPEC → patuljak
KICOŠ muškarac koji se mnogo dotjeruje i kiti; gizdelin
LJUDESKARA visok i krupan muškarac; mrga
MRGA čovjek vrlo snažne i krupne tjelesne građe
MUŠKARČINA čovjek koji izgledom i ponašanjem utjelovljuje pojavu muškarca
PRASAC **2.** *pren pogr* **a.** neuredan, prljav čovjek
SLON **2.** *pogr* glomazno, nezgrapno čeljade
SVINJA **2.** *pren pogr* **a.** prljav, neuredan čovjek
TRBONJA *podr* čovjek velika trbuha

BDD-A27193 © 2016 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:55 UTC)

SLON 2. *pren. pejor.* **a.** onaj koji je nespretan, glomazan
SVINJA 2. *pren. pejor.* **a.** prljav, neuredan čovjek
TRBONJA onaj koji ima velik trbuh
ŽDRIJEBAC 2. *pren. razg.* (u šali) žilav mladić pun muške snage

Razvoj polisemne strukture leksema koji primarno označavaju životinju obično se temelji na leksičkoj metafori proizišloj iz kolektivne ekspresije kojom se određene ljudske karakteristike svode na predodžbe o karakteristikama određenih životinja.[1] Pri takvu se asociranju najčešće prizivaju negativne konotacije, odnosno označavanje čovjeka imenicama za životinje mnogo češće upozorava na njegove mane i nedostatke nego na vrline. To se lako može dovesti u vezu s hijerarhijskom organizacijom „velikog lanca postojanja" (engl. *Great Chain of Being*) što su ga osmislili Lakoff i Turner (1989: 160–181) određujući ga kao kulturni model kojim se živa bića i drugi entiteti smještaju na okomitu ljestvicu s obzirom na (čovjekovu) procjenu koji su oblici postojanja viši od drugih. Poredak entiteta u osnovnome je modelu te ljestvice sljedeći: LJUDI > ŽIVOTINJE > BILJKE > SLOŽENI PREDMETI > PRIRODNE FIZIČKE STVARI (*idem*: 170–171).[2] Dakle ljudi se smještaju na višu razinu od životinja, pa je metaforičko svođenje ljudi na životinje jedan od najčešćih načina jezične inferiorizacije ljudi. Način na koji poimamo reprezentativne karakteristike životinja i biramo koje su životinje najbolje metafore za određene ljudske osobine svakako je predmet posebne rasprave; ovdje valja upozoriti na rodne specifičnosti identifikacije ljudi sa životinjama i perpetuiranje rodnih stereotipa u rječničkim definicijama sekundarnih značenja imenica za životinje. Već se u prethodnome odjeljku moglo uočiti povezivanje ljudi slabijih intelektualnih sposobnosti s određenim životinjama, što je bilo češće u imenica za žene (*guska*, *gusketina*, *kokoš*, *koza*, *tuka*) nego u onih za muškarce (*tukac*).[3] Osim toga mnogi se oblici ekstremnoga ponašanja, onoga u kojemu se prepoznaje nedostatak kontrole, često prokazuju degradiranjem čovjeka na životinju (*kobila*, *kreketuša*, *krmača*, *kučka*, *kuja*, *prasica*; *konj*, *krmak*, *mekušac*, *paun*, *pijetao*, *picajzla*, *prasac*, *sivonja*, *slon*, *svinja*; usp. Lòpez Rodríguez 2009). U semantičkome polju izgleda i fizičkih karakteristika imenice za žene uglavnom nose pejorativno i deprecijativno značenje, što posebno potvrđuju imenice koje primarno označavaju životinju (*bikača*, *kobila*, *krava*, *krmača*). U njihovim se definicijama u Velikome Aniću pojavljuju intenzifikatori *vrlo*, *pretjerano*, *veliko*, čime se dodatno naglašava ženska debljina i neskladnost. Među imenicama za muškarce negativnu konotaciju nose imenice *prasac*, *slon* i *svinja*, no u rječničkim se definicijama kao arhisem ne pojavljuje

[1] Milić (2013: 198) rabi termin *zoosem* pod kojim razumijeva „uporabu naziva za životinju u njezinu metaforičkom značenju te za referiranje na ljudska bića".
[2] Taj je lanac, naravno, preosmišljavan, dopunjavan i razrađivan na različite načine, pričem se obično ekspliciraju podstupnjevi na svakoj spomenutoj razini, a iznad čovjeka dodaje se stupanj na kojemu je bog (usp. npr. Krzeszowski 1997: 68).
[3] O tendenciji korištenju (određenih članova) kategorija peradi i stoke za referiranje na ljudsku glupost usp. Milić 2013.

BDD-A27193 © 2016 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:55 UTC)

imenica *muškarac* ili sintagma *muška osoba* (kao ni u definicijama imenica u prethodnoj skupini), nego se rabi epicen *čovjek* ili formula *onaj koji*.

Ne priziva svako upućivanje na čovjeka imenicom za životinju negativne konotacije; naprotiv, u nekim se slučajevima na taj način ističu poželjne i cijenjene ljudske osobine. Doduše, u rječniku nisu opisana takva značenja imenica ženskoga roda, a i one muškoga roda vrlo su rijetke u semantičkome polju karakternih osobina (npr. *lav*). Kad je o izgledu i fizičkim karakteristikama riječ, metaforički transfer pozitivnih obilježja sa životinja na ljude nešto je češći. Imenicâ za žene opet je manje i pitanje je koliko je referiranje na ženu imenicama *mačka*, *koka* ili *riba* doista pozitivno intonirano (potonjim dvjema nisu u rječnicima opisana značenja vezana za ženu). Iako su izvornim govornicima hrvatskoga jezika poznata sekundarna (afirmativna) značenja imenica *gazela*, *srna*, *košuta* vezana za ženu, ona nisu opisana u pregledanim rječnicima. U definiciji sekundarnoga značenja imenice *bik* u Velikome se Aniću naglašavaju dojmljive muške fizičke karakteristike i uopće se ne spominju – svim govornicima poznate – negativne konotacije vezane za upućivanje na muškarca tom imenicom. Sekundarno je značenje imenice *ždrijebac* ‘žilav mladić pun muške snage’; iziđe li se iz polja animalne metaforike, može se primijetiti da se muška snaga ističe i u definicijama imenica *atlet*, *gorostas*, *ljudeskara* i *mrga*, dok je *muškarčina*, između ostaloga, „pravi muškarac“ i „tipičan muškarac od glave do pete“, bez ikakvih naznaka ironičnih konotacija u uporabi te imenice. Sintagma *ženska snaga* očito izaziva zazor u leksikografa, pa se imenica *bikača* radije definira s pejorativnim prizvukom kao ‘vrlo ili pretjerano snažna ženska osoba’, nego kao ‘žilava osoba puna ženske snage’, što bi ekscesno koreliralo s definicijama imenica *ždrijebac*, *atlet*, *mrga*, *bik*. Dakle pozicija iz koje se procjenjuje izgled muškaraca i žena ponovno je muška: ženski se izgled uglavnom kritizira, muški se hvali.

3. SEKSUALNOST

IMENICE ZA ŽENE

Veliki Anić	**RHJ**
DROLJA *pejor*. **1.** prostitutka; droca	**DROLJA** *pogr* uličarka, prostitutka, kurva
FIFICA *žarg. pejor.* ženskica, promiskuitetna djevojka, kurvica	**FLUNDRA** *raz* prostitutka
FLUNDRA *reg. pejor.* ženska osoba koja se za novac upušta u spolne odnose s muškarcima, koja se odaje bludu; bludnica, flandra, palandra, prostitutka	**FUKSA** *vul reg* drolja
FUKSA *reg. pejor.* kurva, prostitutka	**INOČA 2.** → priležnica
INOČA *razg.* ljubavnica oženjena čovjeka	**KOKETA** žena koja naglašeno nastoji privući muškarce; namiguša
KOKETA žena koja se nastoji svidjeti očijukanjem	**KONKUBINA** žena koja živi u nevjenčanom braku; suložnica
KONKUBINA *pov.* ljubavnica čovjeka iz aristokratskih visokih krugova ili vladara; priležnica	**KURTIZANA 2.** *raz* žena koja živi od prostitucije; prostitutka
KURTIZANA 2. žena lakog morala; bludnica	**KURVA** *vul* bludnica, prostitutka, drolja
KURVA *vulg. pejor.* **1. a.** nevjerna žena **b.** žena koja ulazi u veze s muškarcima za novac; kurba, prostitutka	**METRESA** ljubavnica, priležnica
METRESA suložnica čovjeka iz visokog društva	**NAMIGUŠA** žena koja očijukanjem privlači muškarce; koketa
	PRILEŽNICA žena koja živi nevjenčano kod muškarca; konkubina
	PROSTITUTKA žena koja prodaje svoje tijelo za

BDD-A27193 © 2016 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:55 UTC)

[*kraljeva metresa*]; ljubavnica, milosnica, prileţnica
NAMIGUŠA *pejor.* ţenska osoba koja namjerno privlači paţnju muškaraca; koketa
NIMFETA 1. maloljetnica s prerano izraţenom erotičnošću kojom privlači zrele muškarce; nimfica
PALANDRA *reg. pejor.* ţena koja ulazi u veze s muškarcima za novac; kurva, prostitutka, bludnica
PRILEŽNICA *knjiš.* **1.** ljubavnica **2.** ona koja ţivi s kim nevjenčano
PROSTITUTKA *služb.* ona koja se bavi prostitucijom; kurva
Δ ***duševna prostitutka*** *razg. pejor.* **1.** ona koja sanjari o seksualnim avanturama, a ne usudi se upustiti u istinsku vezu **2.** ona koja iskorištava muškarca i drţi ga u nadi da će postići uspjeh; ona koja obećava ili daje nade u intiman odnos u koji ne misli ući
RADODAJKA *ţarg.* ona koja lako ulazi u spolne odnose s muškarcima
spolne uţitke, koja se bavi prostitucijom; javna ţena, uličarka, kurva
ŢENKA 2. ţena u čijoj naravi prevladava putenost

IMENICE ZA MUŠKARCE

Veliki Anić

BLUDNIK *pejor.* **1.** onaj koji se odaje bludu; razbludnik, razvratnik
EROTIČAR *razg.* onaj koji je pretjerano erotičan, koji je opsjednut erotikom; erotik
GALEB *reg. pren.* plaćeni, mlađi ljubavnik, osobito starijim, imućnijim damama; ţigolo
KURVAR/KURVIŠ *vulg*. **1.** onaj koji je sklon kurvama, onaj koji se kurva
PRILEŽNIK 1. onaj koji ţivi s tuđom ţenom; ljubavnik **2.** onaj koji ţivi sa ţenom nevjenčano
PROSTITUTKA Δ ***muška prostitutka*** muška osoba koja se bavi prostitucijom
TETKA 2. *pren. pejor.* **a.** homoseksualac
ŢENSKAR onaj koji rado i često osvaja ţene, onaj koji juri za suknjama
ŢIGOLO mladi muškarac kojeg uzdrţava starija ţena (obično uz ljubavničke protuusluge)

RHJ

BLUDNIK (*ţ* **BLUDNICA**) muškarac koji se odao bludu; razvratnik
EROTIČAR 2. bludnik, razvratnik
GALEB 2. *raz* muškarac koji ţivi od ljubavnih usluga koje pruţa starijim damama; ţigolo
KURVAR *vul* bludnik, kurviš
PRILEŽNIK muškarac koji ţivi nevjenčano kod ţene; konkubin
ŢENSKAR muškarac koji stalno osvaja ţene, koji mijenja mnoge ţene
ŢIGOLO mladić koji za novac pruţa ljubavne usluge starijim ţenama

Imenice koje označavaju ţenu s obzirom na seksualnost definiraju se izrazito androcentrično, ponajprije zato što se u ţensku seksualnost zadire mnogo agresivnije nego u mušku. Ţenska se seksualnost određuje kao nešto sramotno, nemoralno, ruţno, skandalozno, devijantno i nedopustivo te se često osuđuje. Očiglednu subjektivnost sastavljača definicije potvrđuje ponajprije razlika među dvama promatranim rječnicima: u RHJ nema natuknica *fifica*, *palandra*, *radodajka*, a definicije istih imenica ponekad se znatno razlikuju (usp. *konkubina*, *kurva*; *nimfeta* je u RHJ opisana isključivo u okviru filmske terminologije). Definicije u Velikome Aniću mnogo su opseţnije i afektivnije. Da je riječ o nepristranome evidentiranju jezične uporabe, definicije bi u obama rječnicima bile podudarne i neutralne te ne bi

BDD-A27193 © 2016 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:55 UTC)

odavale stav autora definicije prema referentici. Inzistiranje na asociranju negativnih konotacija uz imenice koje ženu označavaju s obzirom na seksualnost posebno dolazi do izražaja pri nizanju pejorativnih sinonima iza definicije, pa se iza definicije imenice *flundra* u Velikome Aniću pojavljuju čak četiri sinonima: *bludnica*, *flandra*, *palandra*, *prostitutka*. Iznenađuje kvalifikator *služb*. iza natuknice *prostitutka* u istome rječniku jer upućuje na „službenu uporabu“, što bi podrazumijevalo da je neslužbeni način upućivanja na prostitutku uporaba sinonima *kurva* koji dolazi iza definicije. (Valja primijetiti da se iza definicije sintagme *muška prostitutka* ne navode sinonimi *kurvar* i *kurviš*.) Primarno je značenje imenice *kurva* u Velikome Aniću ‘nevjerna žena’, što je potpuno krivotvorenje podataka o izvanjezičnoj zbilji jer izjednačuje nevjernu ženu s prostitutkom. Ne samo da takvih analogija nema u RHJ nego ih nema ni u Broz–Ivekovićevu rječniku iz 1901. gdje se imenica *kurva* u sekundarnome značenju određuje čak kao epicen, odnosno kao ‘psovka čovjeku nepouzdanu, nevjernu’, a u primjerima se pojavljuju muški referenti („Gdje si, Šujo, *očigledna kurvo!* koji meni o nevjeri radiš?“). U Velikome Aniću navode se dvije „frekventne“ sintagme u kojima se pojavljuje imenica *prostitutka*; prva je od njih *duševna prostitutka*, a druga *muška prostitutka*. Dok se za potonju sintagmu može pronaći mnogo potvrda, za prvu se one uopće ne mogu pronaći (osim u tekstovima gdje se ta sintagma citira prema Anićevu rječniku). Stoga se izmišljanje opširna opisa značenja te sintagme ni uz najbolju volju ne može držati ničim drugim osim leksikografskim seksizmom. Dovoljno je pročitati drugo značenje (‘ona koja iskorištava muškarca i drži ga u nadi da će postići uspjeh; ona koja obećava ili daje nade u intiman odnos u koji ne misli ući’) da se uoči inzistiranje na scenariju u kojemu pokvarena žena muči i iskorištava nemoćna muškarca, žrtvu vrijednu sućuti. Imenice za muškarce definiraju se neutralno i diskretno (usp. *bludnik*, *erotičar*, *kurvar*), bez ikakvih predrasuda i afektacije. Dok se imenica *radodajka* u Velikome Aniću definira kao ‘ona koja lako ulazi u spolne odnose s muškarcima’, *ženskar* je ‘onaj koji rado i često osvaja žene, onaj koji juri za suknjama’. Odmjerenost i pažljivost u definicijama imenica za muškarce očituje se ponajviše u obzirnu izbjegavanju semova spolnosti i novca, pa se *žigolo* definira kao ‘mladi muškarac kojeg uzdržava starija žena (obično uz ljubavničke protuusluge)’. U semantičkome polju seksualnosti asimetrija između definicija imenicâ za žene i muškarce očekivano je najveća i potvrđuje leksikografski običaj da se imenice za muškarce definiraju neutralno ili da čak imaju pozitivne konotacije, a da definicije imenica za žene evociraju negativne stereotipe i počesto difamiraju žene. Očito je dakle da Veliki Anić i RHJ potvrđuju, odobravaju i autoriziraju seksističku leksikografsku praksu u tome polju te tako perpetuiraju neravnopravan i nepošten leksikografski tretman imenica za žene i muškarce.

4. Ekscentrični rječnici

Shvati li se naziv *rječnik* generički, kao ‘knjiga riječi’, tada on ne obuhvaća samo „službene“ svoje vrste (opće, deskriptivne, terminološke, prijevodne rječnike i

BDD-A27193 © 2016 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:55 UTC)

sl.) nego i mnoge svoje ekscentrične izdanke (Treichler 1989: 58). Postoji niz osebujnih rječnika koji kreativno iskorištavaju formalne okvire toga žanra puneći ga neočekivanim i originalnim sadržajima: *Purgerski rječnik* Ivana Brčića, *Parapsihologijski rječnik* Borislava Ostojića, *Rječnik ezoterizma* Pierrea A. Riffarda, *Đavolji rječnik* Ambrosea Biercea, *Rječnik epohe* Seada Alića, *Mali rječnik romantizma* Željka Ivanjeka, *Rječnik za petak i subotu* Mile Stojića, *Rječnik znamenja i praznovjerica* Philippe Waring, *Rječnik uvriježenih mnijenja* Gustavea Flauberta, *Rječnik zanimljivih i neobičnih brojeva* Davida Wellsa, *Sexicon – rječnik seksualnih termina* Nenada Veličkovića. Primjer je ekscentričnoga rječnika i *A Feminist Dictionary* Cheris Kramarae i Paule A. Treichler (1985). U njemu su u središtu diskursa žene i način na koji same sebe definiraju, što nimalo ne ovisi o tome kako ih vide muškarci i (muške) institucije. Autorice rječnika inzistiraju na tome da žene proizvode, artikuliraju, autoriziraju i interpretiraju nova značenja (Treichler 1989: 67–68). Drže da se leksikografske definicije leksičkoga značenja moraju temeljiti na iskustvu jezične uporabe, a kako su takva iskustva promjenjiva, definicije ne mogu biti sveobuhvatne, bezvremenske, monolitne kategorije neovisne o kontekstu (*idem*: 74). Riječi se pune značenjem u kontekstu i zato svaka definicija mora biti artikulacija upravo onih značenja koja jezična zajednica oblikuje u kontekstu jezične uporabe. To znači da valja upoznati povijest i narav diskursa iz kojega se značenja deriviraju, potom treba oprezno procijeniti koja su značenja doista opća i frekventna te se naposljetku mora osmisliti definicija koja ne producira i ne autorizira nikakve predrasude i stereotipe. Prema tako postavljenim kriterijima mnoge se definicije dosad spomenutih imenica moraju ili izbaciti iz općega rječnika ili označiti primjerenim kvalifikatorima jer su zastarjele (*djevojka* 4. 'ona koja pomaže u kući, kućna pomoćnica'; *žene* 3. 'osobe koje spadaju u poslugu ili u radnu snagu'), regionalne ili okazionalne (*papak* 'onaj koji se spušta s kamenjara ili dolazi iz zaostalih krajeva u gradove'), nepotvrđene u korpusu (*duševna prostitutka* '1. ona koja sanjari o seksualnim avanturama, a ne usudi se upustiti u istinsku vezu 2. ona koja iskorištava muškarca i drži ga u nadi da će postići uspjeh; ona koja obećava ili daje nade u intiman odnos u koji ne misli ući), seksističke (*žena* 'osoba po spolu suprotna muškarcu'; *kurva* 'nevjerna žena') ili na koji drugi način pristrane i afektivne (derogativne, deprecijativne, jednostrane itd.).

Treichler (1989: 61–62) naglašava da i izbori u feminističkome rječniku mogu biti problematični i da u takvu rječniku također ima neizbježnoga privilegiranja, ali zato su ona i Ch. Kramarae zahtijevale kritiku svojega rječnika i prijedloge za promjenu. Dakle njihov rječnik nije preskriptivan, nametljiv ni isključiv, samo je svojevrsna reakcija na opće, autoritativne rječnike koji pod krinkom objektivnoga registriranja jezične uporabe ovjekovječuju rodne stereotipe. No ništa se neće u toj praksi promijeniti ako netko ne reagira i upozori autore ili urednike rječnika na pogreške. Gorjanc je (2007) upozorio, između ostaloga, na neravnopravan leksikografski tretman imenica za žene i muškarce u *Slovaru slovenskega knjižnega jezika* (1970–1991 [2000]) i njegove su primjedbe shvaćene ozbiljno: u posljednjemu izdanju toga rječnika (2014) sporna su mjesta korigirana. Stoga vjerujemo da će se u nekome sljedećem izdanju RHJ-a (neudana) *žena*

BDD-A27193 © 2016 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:55 UTC)

definirati kao ‘ženska osoba’, a da se u Velikome Aniću *kurva* neće definirati kao ‘nevjerna žena’.

Literatura

Adelung, Johann Christoph. 1783. Von dem Geschlechte der Substantive. *Magazin für die deutsche Sprache*, 1: 3–20.

Anić, Vladimir. 2005. *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi Liber.

Baron, Dennis. 1986. *Grammar and Gender*. New Haven – London: Yale University Press.

Benveniste, Émile. 2005. *Riječi indoeuropskih institucija*. Preveo Vojmir Vinja. Zagreb: Disput.

Bertoša, Mislava. 2001. Jezične promjene i feministička kritika jezika. *Revija za sociologiju*, 32: 63–75.

Bratanić, Maja. 2005. Mjesto žene u rječniku. U: *Jezik u društvenoj interakciji* [ur. Stolac, Diana; Ivanetić, Nada; Pritchard, Boris], 37–46. Zagreb – Rijeka: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku.

Broz, Ivan; Iveković, Franjo. 1901. *Rječnik hrvatskoga jezika I–II*. Zagreb: Štamparija Karla Albrechta.

Brugmann, Karl. 1891. Zur Frage der Entstehung des grammatischen Geschlechts. *Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur*, 15: 523–531.

Čmejrková, Světla. 2003. Communicating gender in Czech. U: *Gender Across Languages III* [ur. Hellinger, Marlis; Bußmann, Hadumod], 27–57. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Fodor, István. 1959. The origin of grammatical gender. *Lingua*, 8: 1–41, 186–214.

Gorjanc, Vojko. 2007. Identitet: kreiranje u diskursu i konstrukcija u rječniku. U: *Jezik i identiteti: Zbornik* [ur. Granić, Jagoda], 185–195. Zagreb – Split: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku.

Grimm, Jacob. 1890. *Deutsche Grammatik III*. Berlin – Güthersloh: Dümmler – Bertelsmann.

Herder, Johann Gottfried. 1772. *Abhandlung über den Ursprung der Sprache*. Berlin: Akademie der Wissenschaften.

Hockett, Charles F. 1958. *A Course in Modern Linguistics*. New York: The Macmillan Company.

Ibrahim, Muhammad Hassan. 1973. *Grammatical Gender. Its Origin and Development*. The Hague – Paris: Mouton.

Kilarski, Marcin. 2000. Grimm vs. Brugmann on gender: Analogies in ancient, medieval and modern linguistic. U: *Linguistics and Language Studies: Exploring Language from Different Perspectives* [ur. Kovačić, Irena; Milojević-Sheppard, Milena; Orel-Kos, Silvana; Orešnik, Janez], 87–96. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.

Kramarae, Cheris; Treichler, Paula A. 1985. *A Feminist Dictionary*. London – Boston: Pandora Press.

Krzeszowski, Tomasz P. 1997. *Angels and Devils in Hell: Elements of Axiology in Semantics*. Warszawa: Wydawnictwo Energeia.

Lakoff, George; Turner, Mark. 1989. *More than Cool Reason: A Field Guide to Poetic Metaphor*. Chicago: The University of Chicago Press.

Lakoff, Robin Tolmach. 1973. Language and Woman’s Place. *Language in Society*, 2: 45–80.

Lehmann, Winfred Philip. 1958. On earlier stages of the Indo-European nominal inflection. *Language*, 34: 179–202.

Lòpez Rodríguez, Irene. 2009. Of Women, Bitches, Chickens and Vixens: Animal Metaphors for Women in English and Spanish. *Cultura, lenguajey representacion / Culture, Language and Representation*, 7: 77–100.

Meillet, Antoine. 1964. The Feminine Gender in the Indo-European Languages. U: *Language in Culture and Society* [ur. Hymes, Dell], 124. New York – London: Harper – Row Publishers.

Milić, Goran. 2013. Pristup zoosemiji u okviru teorije konceptualne metafore i metonimije. *Jezikoslovlje*, 14/1: 197–213.

BDD-A27193 © 2016 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:55 UTC)

Mills, Sara. 2003. Third Wave Feminist Linguistics and the Analysis of Sexism. *Discourse Analysis Online*. http://extra.shu.ac.uk/daol/articles/open/2003/001/mills2003001-t.html. 13. srpnja 2015.

Pintarić, Neda. 1992–1993. Semantičke i gramatičke teorije kategorije roda imenica. *Filologija*, 20–21: 351–361.

Pišković, Tatjana. 2011. *Gramatika roda*. Zagreb: Disput.

Pišković, Tatjana. 2014. Feministički otpor rodnoj asimetriji u jeziku i jezikoslovlju. U: *Otpor. Subverzivne prakse u hrvatskom jeziku, književnosti i kulturi*. *Zbornik radova 42. seminara Zagrebačke slavističke škole* [ur. Pišković, Tatjana; Vuković, Tvrtko], 145–168. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu – Zagrebačka slavistička škola.

Spender, Dale. 1980 [1990]. *Man Made Language*. Second Edition. London: Pandora.

Šonje, Jure [ur.] 2000. *Rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“ – Školska knjiga.

Treichler, Paula A. 1989. From Discourse to Dictionary: How Sexist Meanings Are Authorized. U: *Language, gender, and professional writing: Theoretical approaches and guidelines for nonsexist usage* [ur. Wattman Frank, Francine; Treichler, Paula A.], 51–79. New York: Commission on the Status of Women in the Profession, Modern Language Association of America.

Veber Tkalčević, Adolfo. 1873. *Slovnica hèrvatska za srednja učilišta*. Drugo izdanje. Zagreb: Troškom spisateljevim.

Vetterling-Braggin, Mary [ur.] 1981. *Sexist Language: A Modern Philosophical Analysis*. Totowa: Littlefield, Adams and Co.

BDD-A27193 © 2016 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:55 UTC)